

Kırsal Gençlerin Tarımda Kalma Eğilimleri¹

Mohammad Zarıf Poya^{2*}

Mehmet Bozoğlu³

Özet

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kırsal kesimde yaşayan ve tarım sektöründe çalışanların giderek yaşlanmakta ve özellikle gençlerin tarıma katılımlarında azalışlar yaşanmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı, kırsal bölgelerde yaşayan gençlerin tarımda kalma eğilimleri ve bu eğilimleri etkileyen faktörler üzerine yapılan literatürün sistematik olarak incelenmesidir. Bu çalışmanın ana materyalini ilgili literatür, tezler, raporlar ve istatistikler, yöntemini ise sistematik literatür taraması yaklaşımı oluşturmaktadır. Literatür, kırsalda yaşayan gençlerin tarımda kalma eğilimlerinin genellikle düşük olduğunu göstermektedir. Araştırmalarda gençlerin tarımda kalma eğilimlerini etkileyen faktörlerin analizinde faktör analizi, probit ve lojistik regresyon yöntemleri kullanılmıştır. İlgili literatür kırsal gençlerin tarımda kalma veya ayrılma eğilimlerinin çok boyutlu olduğu ve eğilimini sosyo-demografik, yapısal, ekonomik, kurumsal ve çevresel faktörler etkilemektedir. Kırsal gençlerin kırsalda ve tarım sektöründe tutulabilmeleri için; gençlere yönelik yeterli mesleki, girişimcilik, bilgi ve iletişim teknoloji, örgütlenme vb konularda bilgi ve beceri kazandıracak eğitimlerin verilmesi, arazi, makine-ekipman, finansman, örgütlenme, girişimcilik vb. teknolojilerin edinimi konularında gerekli desteklerin sağlanması, kırsaldaki sosyo-kültürel, ekonomik ve fiziki altyapıların iyileşmesi ve yatırımların çeşitlendirilerek artırılması gerekli görülmektedir.

- 1 Bu çalışma Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalında Prof. Dr. Mehmet BOZOĞLU danışmanlığında Muhammed Zarıf POYA'nın “Afghanistan’ın Tahar İlinde Kırsalda Yaşayan Gençlerin Tarımda Kalma Eğilimleri ve Etkili Faktörler” isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.
- 2 Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, E-posta: zarifpoya331@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-7088-8936>, Sorumlu yazar.
- 3 Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, E-posta: mehmetbo@omu.edu.tr; bozoglumehmet@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-83331865.

1.Giriş

Tarım sektörünün özellikle gelişmekte olan ülkelerin ekonomisinde önemli bir rolü vardır. Ülkelerin ekonomisine tarım sektörünün, işgücü, sermaye, katma değer, sanayiye ham madde ve ihracat yoluyla döviz sağlanması şeklinde önemli katkıları söz konusudur. Kırsal bölgelerde yaşayan nüfus miktarı dünya geneli ile birlikte azalmış ve gelişmekte olan ülkelerde artarken, gelişmiş ülkeler ve bazı gelişmekte olan ülkelerde azalmaktadır (Başer vd., 2017). Dünya genelinde 2000 yılında 329 milyon olan kırsal nüfus miktarı %4,4 artışla 2024 yılında 344 milyona çıkmasına rağmen, kırsal nüfus miktarı Çin’de 350 milyon, Japonya 17 milyon, Endonezya’da 9 milyon ve Brezilya’da 8 milyon azalmıştır (Dünya Bankası, 2025). Bununla birlikte, neredeyse tüm ülkelerde tarım sektörünün toplam istihdamdaki payı da kentleşme, tarım sektöründen hizmetler ve sanayi sektörüne geçiş vb yapısal dönüşümlerin etkisiyle azalışlar yaşanmaktadır. İki bin sonrası dönemde tarım sektörünün toplam istihdamdaki payında en fazla azalış yaşanan ülkeler sırasıyla; Kambodya (%37,5), Rwanda (%34,4), Vietnam (%32,3), Kırgızistan (%29,2), Senegal (%27,7) ve Çin (%27,6) olmuştur (Dünya Bankası, 2025).

İki bin sonrası dönemde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde tarım sektöründe istihdam edilen gençlerin oranı da, özellikle hizmet sektörüne kaymalarının etkisiyle azalmaktadır. Oysa, kırsal gençlerin tarım sektörüne katılımı ile tarımsal kalkınma arasında doğrusal bir ilişki söz konusudur. Esneklik, yaratıcılık ve azim gibi niteliklere sahip olan gençlerin tarım sektörünün gelişiminde önemli katkıları olabilecekken çoğu zaman kalkınma politikaları ve planlamalarında genç kesimin katılımı göz ardı edilmektedir (Maina, 2015). Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki bazı gençlerin kırsalda işsizliğin yaygın olması, tarım sektörünü düşük verimli ve zorlu bir iş kolu olarak görmeleri gibi etmenlerin dolayı tarımdan ayrıldıkları belirtilmektedir (White, 2012). Gençlerin tarım sektöründen ayrılmaları ve çalışanları giderek yaşlanması, sektörün modernleşmesini, verimliliğini ve artan dünya nüfusunu besleme potansiyelini olumsuz olarak etkilemektedir (Folefack, 2015; White, 2019; Magagula ve Tsvakirai, 2020). Oysa tarım ve gençlik, sürdürülebilir bir geleceğin teminatı olabilmek için birbirini tamamlayan güçler olarak değerlendirilebilir (Mombeni vd., 2019) ve gençlerin yenilikçi yaklaşımları aracılığıyla sektör dinamik bir hale dönüştürülebilir (Astinfeshan vd., 2015). Bundan dolayı, risk alan, enerjik ve aktif genç nüfusun tarımda tutulabilmesi önem arz etmektedir (Astinfeshan vd., 2015). Gençleri kırsal alanda tutmak ve tarım sektöründe istihdamlarını sağlamak için onların istek ve hayallerine odaklanarak bu hedeflere ulaşmalarına yardımcı olacak fırsatların yaratılması gerekmektedir (Sultani vd., 2014). Tarım sektöründe

gerekli yatırımların yapılarak yeterli istihdam imkanlarının oluşturulması, gençlerin kırsalda kalmaları için önemli bir fırsat yaratabilecektir. Dolayısıyla, gençlerin tarım sektöründe tutulması ve teşvik edilmesi sadece ekonomik büyümeye değil, aynı zamanda gıda güvencesi ve sürdürülebilir kalkınmaya da katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda gençlerin tarımın geleceğindeki rolü, küresel tartışmaların ana odak noktalarından biri haline gelmiş olup, bu konuya özel önem verilmesi gerekmektedir (Jeffry, 2012).

Bu çalışmanın temel amacı, kırsal gençlerin tarımda kalma eğilimleri ve etkili faktörlere ilişkin yapılmış araştırmaların sistematik bir şekilde değerlendirilmesidir. Kırsal gençlerin tarımda kalma eğilimleri ve etkili faktörlerin ortaya konulması, tarım ekonomisi ve kırsal kalkınma ile ilgili yapılacak akademik çalışmalar ile birlikte Birleşmiş Milletlerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine, bu konuda oluşturulacak istihdam politikalarına da önemli katkılar sunabilecektir.

Bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünden sonraki İkinci bölümde kullanılan materyal ve yöntem açıklanmıştır. Üçüncü bölümde çalışma ile ilgili temel kavramlar tanımlanmış ve teoriler açıklanmıştır. Dördüncü bölümde araştırma ile ilgili seçilen literatür bulguları ve yapılan tartışma ortaya konulmuştur. Beşinci bölümde ise çalışmadan elde edilen sonuçlar ve öneriler sunulmuştur.

2. Materyal ve Yöntem

Bu çalışmanın ana materyal olarak ilgili literatür, tezler, raporlar ve istatistikler, yöntemini ise PRISMA 2020 sistematik literatür taraması oluşturmaktadır. Çalışma ile ilgili literatür; Scopus, ScienceDirect ve Google Scholar gibi veri tabanlarından “kırsal gençler (rural youth)”, “tarımda kalma eğilimi (stay in agriculture/agricultural retention/participation)”, tarım motivasyonu (agricultural motivation), “etkili faktörler (affecting factors)” anahtar kelime kombinasyonları kullanılarak taranmıştır. Ayrıca, Dünya Bankası (DB), Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ve Uluslararası İş Örgütü (ILO) gibi uluslararası kuruluşların web sitelerinde yayımlanan raporlar ve istatistiklerden de yararlanılmıştır. Çalışmaya 2008 ve sonrası yapılan, kırsal genç nüfusu (15-40 yaş), tarımda kalma eğilimi ve/veya etkili faktörleri ele alan ve ampirik verileri içeren literatür dahil edilmiştir. Buna karşın, tam metni olmayan, kentsel ve tarım dışı genç istihdamını ele alan literatür ise çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Belirtilen yaklaşımla toplam 226 çalışma incelenmiş ve açıklanan kriterlere göre 35 çalışma incelemeye dahil edilmiştir. İncelen bu çalışmaların sistematik analizi; ele aldıkları kavramlar ve teoriler, kullandıkları materyal ve yöntemler, araştırmaların bulguları ve

tartışmaları, çıkartılan sonuçlar ve öneriler özet tablolar ve ilgili açıklamalar çerçevesinde ortaya konulmuştur.

3. Kavramsal Tanımlar ve Teoriler

Bu bölümde gençlerin tarımda kalma eğilimi ile ilgili temel kavramlar ile teoriler açıklanmaktadır. Kırsal alanlar ile ilgili konuyu farklı kriterler üzerinden açıklayan çok sayıda tanım olmakla birlikte en kapsayıcı olarak aşağıdaki tanım verilebilir. Kırsal alanlar; nüfus yoğunluğunun düşük olduğu, ekonomik hayatın daha çok tarıma dayalı olduğu, doğal koşulların ve geleneksel değerlerin hayatın şekillendirilmesinde etkin olduğu, eğitim, sağlık ve haberleşme gibi sosyal imkânlarının yeterince gelişmemiş olduğu, şehir nüfusu ile güçlü sosyal bağları olan ve bu kesim için dinlenme hizmeti sunan, toplumun her kesimi için değerli olan doğal zenginliklere kaynaklık eden alanlar olarak tanımlanmaktadır (TKİB, 2003).

Gençlik kavramı, her ülkenin sosyal-kültürel, kurumsal, ekonomik ve siyasi özelliklerine bağlı olarak farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Gençlik, genellikle çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemini ifade etmekte olup, bu süreç ergenlik dönemini, cinsel olgunlaşmayı ve ebeveynlerden sosyal ve ekonomik bağımsızlığın kazanılması şeklinde yaşanmaktadır. Gençlik, genel olarak bir sosyal grup olarak daha çok yaşa dayalı olarak tanımlanmaktadır. Som vd. (2018), 15 ile 40 yaş arasındaki bireyleri genç olarak tanımlamaktadır. Buna karşın, Birleşmiş Milletler, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve İngiliz Milletler Topluluğu gibi uluslararası kuruluşlar ise gençliği 15-29 yaş aralığındaki nüfus olarak tanımlamaktadır). Buradaki farklı sınıflandırmalardan hareketle 15 ila 40 yaş arasındaki nüfusun genç olarak tanımlandığı ifade edilebilir.

Eğilim kavramı ise, bireyin belirli bir uyarana karşı özel bir davranış ya da tepki göstermeye yönelik zihinsel ve psikolojik bir hazırlık durumudur. Eğilimler, her zaman belirli bir nesne ya da konuya yöneliktir ve bireyin o nesneye dair özel inanç ve duygularını içerir. Genellikle kalıcı bir nitelik taşır ve sadece ilgili konuyla karşılaşıldığında bireyin sözlü ya da davranışsal tepkileriyle ortaya çıkar (Saburi vd., 2008). Kalantari vd (2010) ise eğilimi; belirli bir olguya karşı bilişsel, duygusal ve davranışsal bir tepki verme hazırlığı olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlardan hareketle tarımda kalma eğilimi, kişilerin tarımsal faaliyetleri bilişsel, duygusal ve davranışsal olarak devam ettirme isteklilikleri şeklinde ifade edilebilir.

Farklı disiplinlere ait literatürde genç istihdamı ve meslek tercihlerine yönelik gençlerin tarım sektöründe kalma ya da ayrılma eğilimlerini açıklayan birçok teori bulunmaktadır. Rasyonel Tercih Teorisine göre gençler

meslek seçimlerini fayda-maliyet analiziyle belirler. Gelir, risk, prestij ve fırsat maliyeti karar üzerinde belirleyicidir (Becker, 1976; Coleman, 1990). Gençler de tarımda kalmayı değerlendirirken; araziye erişim, tarımsal gelir, devlet destekleri, kentsel iş fırsatları ve tarımın prestiji gibi unsurları dikkate almaktadırlar. Becker (1993)'ın ortaya koyduğu İnsan Sermayesi Teorisi, bireylerin sahip oldukları eğitim, beceri, deneyim ve bilgi düzeyi istihdam edilebilirliklerini belirlediğini öne sürmektedir. Spence (1973)'in İşgücü Piyasası Sinyalleme Teorisine göre bireyler işverenlere niteliklerini eğitim, sertifika, kurs ve başarı belgeleri ile sinyal eder. Ayrımcılık Teorisi, kırsal gençler ve genç kadınlar gibi bazı grupların işgücü piyasasında ayrımcılığa uğradığını öne sürmektedir (Becker 1957; Phelps 1972). Yapısal İşsizlik Teorisine göre işsizliğin nedeni ekonominin yapısal dönüşümüdür (ILO 2015). Gençlik Marjinalleşme Teorisi, gençlerin ekonomik ve sosyal açıdan kırılgan bir grup olduğunu, sermaye, deneyim ve sosyal ağ eksikliklerinin gençlerin istihdamını zorlaştırdığını öne sürmektedir (Furlong ve Cartmel 2006; White, 2012). Okuldan İşe Geçiş Teorisi ise gençlerin eğitimden iş yaşamına geçişinin gecikmeli, düzensiz ve riskli olduğunu öne sürmektedir (Ryan, 2001; Sonnet vd. 2010).

Sosyal Sermaye Teorisi, sosyal ağların iş bulma süreçlerinde belirleyici olduğunu savunmaktadır (Bourdieu, 1986; Granovetter, 1973). Dual Piyasa Teorisi, yüksek ücretli ve güvenceli birincil işgücü piyasası, düşük ücretli ve güvencesiz ikincil işgücü piyasası şeklinde iki tip işgücü piyasası bulunduğunu öne sürmektedir (Piore, 1971). Neoklasik İşgücü Arz-Talep Teorisine göre işsizlik, genç işgücü arzı ile tarımsal iş talebi arasındaki uyumsuzluktan kaynaklanmaktadır (Ehrenberg & Smith, 2017). Bu teorilerin genel bir değerlendirilmesi yapıldığında; gençlerin tarım sektöründe kalma veya sektörden uzaklaşma kararlarının bireysel özellikler (insan sermayesi), ekonomik getiriler (rasyonel tercih), sosyal ağlar (sosyal sermaye), sektörün yapısı (dual piyasa, yapısal teori), eğitim geçişleri (transition) ve toplumsal normlar (ayrımcılık) tarafından şekillendiği görülmektedir.

4. Gençlerin Tarımda Kalma Eğilimleriyle İlgili Literatür Bulguları

Gençlerin tarımda kalma eğilimleri hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde giderek azalmaktadır. Tarım ve kırsal alanların çok önemli bir yapısal ve sosyal sorun olan bu konuyu araştırmalarına ele almaktadırlar. Genel olarak çalışma kapsamında incelenen araştırmaların 2004 sonrası dönemde yoğunlaştığı görülmektedir. Gençlerin tarımda kalmasına veya ayrılmasına yönelik çalışmaların 8'i İran, 5'i Türkiye, 5'i Nijerya, 2'si Endonezya, 2'si Zambiya, 1'er tanesi de Zimbabwe, Güney Afrika, Tanzanya, Kamerun,

Kenya, Malezya ve Kuzey Avrupa’da genel olarak il ve ilçe düzeyinde yapılan bölgesel çalışmalardan oluşmaktadır (Tablo 1).

Çalışmada incelenen literatürde; kırsal gençlerin tarımda çalışma (çiftçilik yapma) algıları, tutumları, motivasyonları ve beklentileri, kırsaldan göç eğilimleri, tarıma katılım eğilimleri, tarıma katılım eğilimlerine etkili faktörler ve genç çiftçi desteklerinden yararlanma, desteğin veya eğitim programlarının etkisi konularını araştırılmıştır. Magagula & Tsvakirai (2020; Henning vd 2022)’nin çalışmalarında gençlerin tarım sektörüne katılıma yönelik algıları ve beklentileri, Akbari vd. (2009)’nin çalışmasında tarım öğrencilerinin tarım sektöründe istihdama yönelik tutumları, Shams vd. (2015)’nin çalışmasında kırsal gençlerin tarım sektöründe çalışmaya yönelik motivasyon eksikliğinin nedenleri araştırılmıştır. Bununla birlikte, incelenen literatürden Jeffry (2012) kırsal genç işsizliğiyle mücadele, Goodarzi (2008) kırsal gençlerin göçü, Folefack (2015) ve Ngadi vd. (2023) kırsal göçe etkili faktörleri, Cuadrado vd. (2019) ise kırsaldaki kırılgan gençlerin güçlendirilmesi konularını ele almışlardır. İncelenen çalışmalar arasında kırsal gençlerin tarıma katılım (tarımla uğraşma veya çiftçilik yapma) eğilimlerini (Abdullah vd. 2012; Arlı vd. 2014; Trevor & Kwenye 2018; Mombeni vd. 2019; Başaranoglu & Yılmaz 2020; Maisule vd. 2023), kırsal gençlerin tarıma katılımının ve tutulmasının önemi, zorlukları ve fırsatları (Maina 2015; Kwenye & Sichone 2016; Som et al. 2018), kırsal gençlerin tarım mesleğine yönelik eğilimindeki azalmanın nedenleri (Hematian & Athari 2022) ve tarıma katılan gençlerin teknik etkinliği (Muhammad-Lawal vd. 2009) kırsal gençlerin tarıma katılım eğilimlerini etkileyen faktörler çok sayıda (Kimaro vd. 2014; Sultani vd. 2014; Akpan vd. 2015; Astinfeshan vd. 2015; Yakubi vd. 2017; Sav & Sayın 2018; Sri Wahyuni vd. 2024) konuları çok sayıda araştırmacı tarafından araştırılmıştır. Çalışmada incelenen diğer çalışmalar ise genç çiftçi proje desteğinden yararlanma düzeyini etkili faktörler (Doğan vd. 2018), genç çiftçi desteklerinin gençlerin tarımda kalma eğilimlerine (Altıntaş vd. 2019) ve kırdan kente göçün azaltılmasına etkisi (Akkaya 2020) ve tarımsal eğitim programlarının gençlerin tarımsal girişimcilik performansına etkisi (Adeyanju vd. 2021) konularını kapsamaktadır.

Çalışma kapsamında incelenen çalışmalarda belirlenen örnek kırsal genç bireylerle yapılan anketler yoluyla birincil veriler araştırmanın materyali olarak derlenmiş, az sayıda çalışmada ikincil verilerden de materyal olarak yararlanılmıştır. Örnek sayısı belirtilen çalışmalarda en küçük örnek hacmi 80 en fazla örnek hacmi ise 518 olarak verilmiştir. İncelenen çalışmalarda nicel, nitel ve karma araştırma yaklaşımlarından yararlanılmıştır. Çalışmaların amaçları, kurulan modeller ve değişkenlerin özellikleri ve dağılımlarına bağlı

olarak ANOVA analizi, faktör analizi, regresyon, lojit regresyon, poisson, veri zarflama ve genel denge yaklaşımlarından yararlanılmıştır.

Bu çalışmada literatür bulguları gençlerin tarımda kalma veya ayrılma eğilimlerini sosyo-demografik, yapısal, ekonomik, kurumsal ve çevresel faktörlerden etkilediğini göstermektedir. Gençlerin tarımda kalma eğilimlerine etkili sosyo-demografik faktörler; yaş, cinsiyet, medeni durum, hane büyüklüğü, örgün eğitim seviyesi, gençlerin sektöre yönelik algı, tutum ve motivasyonları, ailelerin gençlerden beklentisi, kültürel normları ve kırsal yaşam memnuniyeti şeklinde belirlenmiştir. Yaş, bireyin tarıma yönelik karar alma sürecini ve eğilimini etkileyebilecek önemli özelliklerden biridir. Gençlerin tarıma olan ilgisi yaşlarına göre değişiklik gösterebilir.

Yakubi vd. (2017) ve Adeyanju vd. (2021)'nin çalışmalarında yaş ile gençlerin tarıma olan eğilimleri arasında pozitif bir ilişki bulunduğunu ortaya koymuştur. Buna göre, yaş arttıkça gençlerin tarımsal faaliyetlere katılma olasılığı da artmaktadır. Sri Wahyuni vd. (2024)'nin çalışmasında da yaşın gençlerin motivasyonları, sorumlulukları ve mesleki tercihleri üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu ortaya konulmuştur. Medeni durum, gençlerin tarım mesleğine katılımını etkileyen bireysel özelliklerden bir diğeridir.

Akpan vd (2015) tarafından Nijerya'nın Akwa Ibom Bölgesi'nde gerçekleştirilen çalışmada artan aile sorumlulukları veya ailenin geçimini sağlamak için daha istikrarlı gelir sunan işlerde çalışma gerekliliğinden dolayı evli bireylerin tarımsal faaliyetlere katılım eğiliminin daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Kimaro vd. (2014)'nin çalışmasında ise medeni durum ile gençlerin tarıma olan ilgisi arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Evli bireylerin artan aile sorumlulukları, geçim kaygıları ve daha istikrarlı bir gelir elde etme ihtiyacı, onların tarımı bir meslek olarak tercih etme olasılığını artırmakta ve dolayısıyla evli bireyler ailelerinin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla tarımsal faaliyetlere katılma konusunda daha istekli olmaktadır.

Hanehalkı sayısının da tarımda kalma eğilimine etkisi söz konusudur. Başaranoglu ve Yılmaz (2020)'ın çalışmasında ailedeki birey sayısındaki artışın mevcut iş gücünün genişlemesine yol açtığını ve bu durum tarımsal faaliyetlerde verimliliğin artmasına ve iş gücünün sektöre katılımının teşvik edilmesine katkı sağlayabildiği, diğer yandan küçük ailelerin yeterli iş gücüne sahip olmamaları tarımsal faaliyetleri gerçekleştirme kapasitelerini kısıtlayabildiğini belirtmişlerdir. Ayrıca, Sri Wahyuni vd (2024)'nin Endonezya'daki gençlerin tarıma olan ilgisini etkileyen faktörler üzerine yaptıkları çalışmada aile büyüklüğü ile gençlerin tarımsal mesleklere katılım ilgisi arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Ailelerin

deneyimi ve geçmişi, gençlerin tarıma olan ilgisini etkileyebilecek önemli faktörlerden biri olarak değerlendirilmektedir.

Kimaro vd. (2014)'ın Tanzanya'daki çalışmalarında, aile geçmişinin gençlerin tarıma olan ilgisini güçlendirmede önemli bir unsur olduğunu, tarımla uğraşan ailelerin bilgi ve deneyim aktarımının yanı sıra arazi ve tarım aletleri gibi kaynaklara erişim sağlayarak gençleri bu alana hazırlamada önemli bir rol oynadıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra, kültürel etkiler ve ailelerin teşviki, gençlerin tarım mesleklerini sürdürmesine katkı sağlamaktadır. Eğitim, gençlerin tarımda kalmalarını etkilemektedir. Eğitim, gençlere modern tarım için gerekli bilgi ve becerileri kazandırmakta, yeni teknolojiler, kaynak yönetimi ve ekonomik analiz konularını öğrenmelerini sağlamaktadır. Bu da tarıma karşı daha olumlu bir bakış açısı geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Buna göre, kırsal kesimde yaşayan gençler eğitim için daha fazla yıl harcadıkça tarımsal faaliyetlere katılma olasılıkları azalmaktadır. Bu durum, genellikle eğitilmiş bireylerin daha yüksek gelir veya daha iyi çalışma koşulları sunan tarım dışı işlere yönelmelerinden kaynaklanabilir.

Goodarzi (2008) ve Ngadi vd. (2023)'nin çalışmalarında da eğitim düzeyinin artmasının gençlerin kırsal ve tarımdan ayrılarak şehirlere göç etmelerine ve hizmetler sektörüne geçişlerine etkisinin olduğunu belirlemişlerdir. Bunların aksine, Cuadrado vd. (2019b)'nin Kuzey Avrupa'da, Adeyanju vd. (2021)'nin Nijerya'da yaptıkları çalışmalar ise eğitim seviyesi ile gençlerin tarıma olan eğilimi veya ilgisi arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Buradan eğitim seviyesinin artmasının bazı ülkelerde tarımdan uzaklaştırıcı, bazı ülkelerde ise tarıma yönlendirici etki yaptığı, bu farkın ülkelerin kırsal eğitim-kariyer dinamikleriyle ilişkili olabileceği ifade edilebilir.

Gençlerin tarımsal faaliyetlere yönelimi bireysel tercihler kadar yapısal koşullardan da etkilenmektedir. Gençlerin tarımda kalma veya ayrılma eğilimlerine etkisi bulunan yapısal faktörler; arazi varlığı ve mülkiyeti, makine ve ekipman varlığı, sulama, depolama, ulaşım ve pazarlama altyapılarının varlığı ve/veya yeterliliği ile piyasa koşulları olarak belirlenmiştir. Gençlerin tarım arazisi varlığı ve mülkiyetinin de tarımda kalma eğilimlerine etkisi bulunmaktadır. Arazi mülkiyeti, gençlerin tarımsal girişimcilik yapabilmesinin ön koşuludur. Çalışmalar, arazi sahibi gençlerin tarımda kalma isteğinin çok daha yüksek olduğu konusunda hemfikirdir. Arlı vd. (2014)'nın çalışmasında kırsal gençlerin tarım arazisine erişimlerinin çiftçilik yapma eğilimlerini etkilediği belirlenmiştir.

Muhammad-Lawal vd (2009) ile Kimaro vd. (2014)'nin araştırmalarında arazi mülkiyetinin gençlerin tarımsal faaliyetlere katılımı ve tarımsal verimlilik

üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu ortaya konulmuştur. Piyasa koşulları da gençlerin tarımda kalma eğilimlerini etkilemektedir. Kising (2016)'ın Kenya'nın Kathiani-Machakos bölgesinde yapılan çalışmasında gençlerin tarımsal üretimlerini satabilecekleri pazara erişimlerinin sınırlı olmasının tarıma katılımlarında isteksizliğine yol açtığı ortaya konulmuştur. Maisule vd. (2023)'nin Nijerya'nın Abuja kenti Bwari Bölgesi'ndeki çalışmalarında gençlerin %57'sinin tarımsal ürünlerini satabilecekleri pazarların olmaması nedeniyle tarıma katılmaktan kaçındıkları tespit etmişlerdir. Benzer şekilde, Kwenye ve Sichone (2016)'nin çalışmasında pazarlama altyapısı zayıflığının, gençlerin tarımsal faaliyetlere katılımının önündeki temel engellerden biri olduğunu ortaya koymuşlardır.

Gençlerin tarımda kalma eğilimlerine etkili ekonomik faktörler; elde edilen veya edilmesi beklenen genel ve tarımsal gelir düzeyi ve istikrarı, iş güvencesi ve sermaye varlığı şeklindedir. Gelir düzeyi, gençlerin tarım sektöründe kalma eğilimini etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Düşük ve düzensiz tarımsal gelir, gençlerin sektörden uzaklaşmasının en güçlü nedenlerinden biridir. Yüksek risk ve belirsizlik, gençlerin tarım dışı işlere yönelmesine neden olmaktadır. Abdullah vd. (2012) Malezya'daki, Som vd. (2018)'nin ise Hindistan'daki çalışmalarında kırsal gençlerin tarımı düşük gelirli bir alan olarak görmelerinin tarımdan ayrılmalarına etkisinin bulunduğunu ortaya koymuşlardır.

Hematian ve Athari (2022)'nin çalışmasında düşük gelir düzeyinin gençlerin tarıma olan ilgisi ve motivasyonu üzerinde olumsuz bir etki yarattığı, bunda gençler genellikle daha iyi finansal koşullar sunan işlere yönelmesinin etkisinin bulunduğu belirtilmiştir. Benzer şekilde, Kising (2016)'ın çalışmasında finansal kaynak eksikliğinin gençlerin tarım değer zincirine katılımı önündeki en büyük engellerden biri olduğunu, bu eksikliğin gençlerin yeni fırsatlar ve teknolojilerden yararlanmasını engelleyerek hem motivasyonlarını hem de bu sektördeki yetkinliklerini azalttığını belirtmişlerdir. Özellikle Afrika ve Asya ülkelerinde uygun kredilere erişim tarımsal katılımı artıran kritik bir değişkendir. Shams vd. (2015)'in İran'daki kırsal gençlerin tarım sektöründe çalışmaya yönelik motivasyon eksikliği üzerine yaptıkları araştırmada ekonomik sorunların gençlerin tarıma yönelik motivasyon eksikliğinin en önemli nedenlerinden biri olduğunu belirlemişlerdir.

Literatür genç çiftçi desteklerinin varlığı ve düzeyi, finansmana (düşük faizli krediye) erişim imkanları, mesleki eğitim ve yayım hizmetlerine erişimi gibi kurumsal faktörlerin de gençlerin tarımda kalma eğilimlerine etkisinin bulunduğunu tespit edilmiştir. Gençlerin tarımda kalmalarına yönelik devlet

destekler de tarımda kalma eğilimlerini etkilemektedir. Türkiye, Güney Afrika ve Nijerya'daki çalışmalarda benzer bulgular elde edilmiştir. Sultani vd. (2014), Maina (2015), Trevor ve Kwenye (2018), Akkaya (2020) ve Henning vd. (2022)'in araştırmalarında kırsaldaki gençlere devletin teknik ve parasal destekler sağlamasının gençlerin tarımsal faaliyetlere katılımı ve kalma eğilimlerini pozitif olarak etkilendiğini ortaya koymuşlardır. Bu destek, gençlerin tarımı bir meslek olarak seçme kararında doğrudan ve güçlü bir etkiye sahiptir. Özellikle düşük faizli krediler, sübvansiyonlar ve hibe yardımları gibi mali destekler, gençlerin tarım ve girişimcilik alanına katılımını teşvik eden temel unsurlar arasında yer almaktadır.

Magagula ve Tsvakirai (2020)'nin çalışmasında da finansal desteğin gençlerin tarıma katılımını ve girişimciliğe yönelimini teşvik etmede kritik bir rol oynadığı belirtilmiştir. Benzer şekilde, Kwenye ve Sichone (2016)'nin çalışmasında da teknik destek eksikliğinin gençlerin tarımsal faaliyetlere katılımının önündeki temel engellerden biri olduğunu ortaya koymuşlardır. Dış finansmana erişimin de gençlerin tarımda kalma eğilimlerine etkisi bulunmaktadır. Som vd. (2018)'in Hindistan'daki, Adeyanju vd. (2021) Nijerya'daki çalışmalarında sermaye yetersizliği ve finansmana erişim (kredi) yetersizliğinin gençlerin tarım girişimciliğinden uzaklaşmasında etkili olduğu saptanmıştır. Kimaro vd. (2014)'nin Tanzanya'nın Kahe East Bölgesi'nde yaptıkları araştırmada krediye erişimi olan gençlerin tarımsal faaliyetlere daha fazla katılım gösterdiği tespit edilmiştir. Bu durum, kredi desteği sayesinde tarımın daha cazip ve sürdürülebilir hale gelmesi ile açıklanabilir. Kredi imkânları, gençlerin tarımsal ekipman satın almasını, modern sulama sistemleri kurmasını ve daha verimli üretim tekniklerine erişimini sağlayarak tarımdaki rollerini güçlendirmektedir.

Mesleki eğitim fırsatlarının yetersizliği, bilgi ve beceri eksikliği, genç işsizliğinin artmasının ve gençlerin göç etmesinin başlıca nedenleri arasında yer almaktadır. Kimaro vd. (2014) ve Akpan vd (2015)'in çalışmalarında, eğitim seviyesinin gençlerin tarıma yönelik eğilim ve ilgileri üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir.

Bununla birlikte, iklim değişikliği (tarımsal kuraklık vb), hastalık ve zararlar gibi çevresel faktörlerin de gençlerin tarımda kalma eğilimlerine etkileri bulunduğu belirtilmiştir. Maisule vd (2023)'nin çalışmalarında, su kaynaklarının az olması, kuraklık ve bitki hastalıkları gibi çevresel sorunlar kırsal gençlerin tarıma dayalı geçim kaynaklarına katılımını kısıtlayan önemli engeller olarak belirtilmiştir. Trevor ve Kwenye (2018)'nin çalışmasında da bitkisel ve hayvansal hastalıkların Zambiya'nın Kitwe bölgesindeki kırsal

gençlerin tarıma katılımın engelleyen faktörlerden biri olduğunu ortaya koymuştur.

İncelenen literatürden kırsal gençlerin tarımda kalmalarını sağlayacak önerilerin de çok boyutlu olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 1). İncelenen literatürde kırsal gençlere yönelik yeterli mesleki, girişimcilik, bilgi ve iletişim teknoloji, örgütlenme vb konularda bilgi ve beceri kazandırmasını sağlayacak sürekli eğitimlerin verilmesi önerilmektedir. Literatürün bir diğer önerisi, kırsal gençlerin tarım konusundaki olumsuz algı ve tutumlarının değiştirilmesi ve tarımda kalmaları konusunda motivasyonların artırılması şeklindedir. Bununla birlikte, kırsal gençlere arazi edimini veya dağıtımını, girişimcilik, örgütlenme, finansman, makine-ekipman vb teknolojilerin edinimi, risk yönetim araçlarının geliştirilmesi konularında gerekli desteklerin sağlanmasının da tarımda kalmalarına katkı sağlayacağı ifade edilmektedir. Kırsalda gerekli sosyo-kültürel, ekonomik ve fiziki altyapıların yapılmasının da kırsal yaşamın iyileşmesi ve gençlerin tarımda kalmalarına olumlu katkılarının olacağı da bildirilmektedir. Bununla birlikte, kırsalda gerek tarım gerekse tarım dışı yatırımların çeşitlendirilmesi ve artırılmasının gençlerin kırsalda tutulmasına katkılarının olacağı vurgulanmıştır.

Tablo 1. Kırsal Gençlerin Tarımda Kalma Eğilimleri Konusundaki Literatür Özeti

Yazar / Yıl	Başlık	Ülke-Bölge	Materyal ve Yöntem	Temel Bulgular	Öneriler
Goodarzi (2008)	İran kırsal toplumlarında göç eğilimleri ve etkili faktörler	İran Hamedan	Anket (200) Regresyon	Eğitim, yaş, sosyal bağ, gelir beklentisi ve tarımdan memnuniyet göç eğilimini etkiliyor	Yerel istihdam, kırsal hizmetler ve sosyal bağlılık güçlendirilmeli
Akbari et al. (2009)	Tarım Tarım öğrencilerinin tarım sektöründe istihdama yönelik tutumları	İran-Hamedan	Anket, (212) Regresyon	Öğrencilerin motivasyonu, düşük gelir ve iş güvencesizliği önemli engeller	Uygulamalı eğitim ve iş fırsatları artırılmalı
Muhammad-Lawal et al. (2009)	Tarıma katılan gençlerin teknik etkinliği: Ondo Eyaleti, Güneybatı Nijerya'daki genç-tarım programı örneği	Nijerya-Ondo	Anket (110) Stochastic sınır modeli	Verimliliği arazi miktarı, işgücü ve herbisit kullanımı olumlu, eğitim ise olumsuz etkiliyor	Girdi erişimi ve yayım hizmetleri iyileştirilmeli
Abdullah et al. (2012)	Malezya'da kırsal gençlerin tarıma yönelimleri	Malezya	Literatür taraması	Gençler tarımı düşük gelirli ve zor bir meslek olarak görüyor.	Eğitim ve destek programlarının güçlendirilmeli

Jeffry (2012)	Nijerya'da genç işsizliğiyle mücadele: Lagos Eyaleti kalkınma ve güçlendirme programları girişimleri	Nijerya Lagos	Anket (270) Betimsel	Nüfus artışı, eğitim eksikliği, yolsuzluk ve göçler genç işsizliği temel nedeni	Yolsuzlukla mücadele, girişimcilik eğitimi, müfredat reformu ve kırsal kalkınma destekleri sağlanmalı
Arlı et al. (2014)	Gençlerin kırsalda çiftçilik yapma eğilimleri	Türkiye-Manisa Akhisar	Anket (100) Lojit	Aile, kente uzaklık, arazi varlığı, gelir beklentisi ve destekler gençlerin tarıma katılımını etkiliyor.	Gençlere arazi erişimi, tarımsal eğitim ve destek sağlanmalı
Kimaro et al. (2014)	Kırsal gençlerin tarımsal faaliyetlere katılımı	Tanzanya Kahe Doğu	Anket (95) Betimleyici analiz	Aile büyüklüğü, arazi, bilgi ve krediye erişim etkili	Kredi mekanizmaları ve arazi politikaları genişletilmeli
Sultani et al. (2014)	Kırsal gençlerin tarım sektöründe çalışma eğilimini etkileyen faktörler	İran-İlam	Anket (350), Regresyon	Tarımla ilgili farkındalık düzeyi, devlet desteği ve gelir etkili	Düşük faizli kredi ve yayım eğitimi verilmeli
Akpan et al. (2015)	Kırsal gençlerin tarımsal üretime katılım ve kararlarının etkileyen faktörler	Nijerya-Akwa Ibom	Anket (300) Lojit, Poisson	ICT kullanımı, arazi erişimi, eğitim düzeyi, devlet desteği pozitif, cinsiyet, medeni durum ve kredi negatif etkili	Yaşam koşulları iyileştirilmeli ve kredi erişimi artırılmalı
Astinfeshan et al. (2015)	Kermanshah kentindeki kırsal yaşama bağlanma ve memnuniyet düzeylerinin kırsal gençlerin tarımsal faaliyetlere katılımına etkisi	İran-Kermanshah	Anket (250) Regresyon	Kırsal yaşam memnuniyeti ve aidiyet duygusu tarım katılımını artırıyor	Kırsalda sosyal yaşam koşulları iyileştirilmeli
Folefack (2015)	Genç çiftçilerin kırsaldan göçü ve Kamerun'da işgücü kıtlığı ve gıda üretimine etkisi: Hesaplanabilir genel denge modeli (CGE) analizi	Kamerun	Literatür CGE model	Kırsal genç göçü, kentsel vasıfsız işgücünü artırıp gıda üretimi ve ihracatını azaltmakta, kırsal ücretleri yükseltip kentsel ücretleri düşürmektedir.	Sağlık güvencesinin iyileştirilmeli, arazi dağıtımı yapılmalı, makine ve kredi sübvansiyonu sağlanmalı

Maina (2015)	Kenya'da gençlerin tarıma katılımı: Zorluklar ve fırsatlar	Kenya-Busia	Anket (200) Faktör analizi	Gençlerin tarıma bağlılığı, arazi mülkiyeti ve destekler yetersiz	Genç tarımını desteklemek için eğitim, işbirliği ve finans politikaları uygulanmalı
Shams et al. (2015)	Kırsal gençlerin tarım sektöründe çalışma motivasyon eksikliğinin nedenleri	İran-Boein Zahra	Anket (270) Faktör analizi	Olumsuz tutum, motivasyon eksikliği, eğitim ve ekonomik faktörler etkili	Sosyal ve ekonomik fırsatlar artırılmalı
Kwenye & Sichone (2016)	Zambiya'da kırsal gençlerin tarıma katılımı: Tarım sektöründeki önem ve zorlukları	Zambiya-Kitwe	Anket (80) Literatür taraması	Sermaye, ulaşım ve pazarlama altyapısı yetersizliği, tarım sigortası ve yayım hizmetlerine erişim yetersizliği etkili	Kırsalda ulaşım ve pazarlama altyapısının iyileştirilmeli, gençlere sermaye ve finansman, tarım sigortası, mesleki eğitim ve yayım hizmetleri sağlanmalı
Yakubi et al. (2017)	Köylerde kırsal gençlerin tarım mesleğine yönelimini teşvik eden ve engelleyen faktörler	İran	Anket (118) Faktör analiz	Değerli hissetme ve yaş olumlu, eğitim ve kaynaklara sınırlı erişim olumsuz etki yapmaktadır.	Tarımsal eğitim, kırsal altyapı ve yayım programları geliştirilmeli
Doğan et al. (2018)	Türkiye'de genç çiftçi proje desteğinden yararlanma düzeyini etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi	Türkiye-TR 71 Bölgesi	Anket (248) Logit	Cinsiyet, medeni durum, asıl meslek, aile, yerleşim nüfusu, sosyal güvence ve arazi mülkiyeti etkili	Sosyal güvence, pazar garantisi ve düşük faizli krediyle bütüncül destek sağlanmalı
Sav & Sayın (2018)	Tarımda kalma eğilimini etkileyen başlıca faktörlerin genel bir değerlendirmesi	Türkiye-Antalya	Mevcut durum analizi	Coğrafi, sosyo-kültürel, ekonomik ve politika faktörleri belirleyici	Girdi maliyetleri azaltılmalı, eğitim ve finansman ve destekler artırılmalı
Som et al. (2018)	Gençleri tarıma çekmek ve tarımda tutmak: Zorluklar ve fırsatlar	Hindistan	Literatür taraması	Düşük gelir, statü algısı, kredi yetersizliği ve risk gençleri tarımdan uzaklaştırıyor.	Tarım karlı hale getirilmeli, eğitim, teknoloji ve finansman destekleri sağlanmalı
Trevor & Kwenye (2018)	Zambiya'da kırsal gençlerin tarıma katılımı	Zambiya-Kitwe	Anket (80) Betimsel analiz	Sermaye, girdi, teknik destek yetersizliği ile bitki ve hayvan hastalıkları katılımı sınırlıyor	Zorluklar giderilmeli ve faydalar artırılmalı

Altıntaş et al. (2019)	Genç çiftçi desteklemelerinin gençlerin tarımda kalma eğilimleri üzerine etkileri	Türkiye-TR83 bölgesi	Anket 160) Logit	Eğitim yetersizliği, yaşam standardı tarımı terk ettiriyor	Eğitim fırsatları artırılmalı, yaşam standardı sağlanmalı
Cuadrado et al. (2019)	Nordregio kırsal alanlarda kırılğan gençlerin güçlendirilmesi: Eğitimde, istihdamda veya öğrenimde olmayan gençler	Kuzey Avrupa	Literatür tarama	Eğitim ve istihdam yetersiz	Eğitim, istihdam ve ulaşım fırsatları artırılmalı
Mombeni et al. (2019)	Kırsal gençlerin tarım sektöründe çalışma isteği	İran-Khuzestan	Anket (270) Çoklu regresyon	Tutumsal, normatif ve sonuç beklentisi etkili faktörler	Kırsal-kentsel yaşam farkı azaltılmalı, beceri geliştirme, kültürel ve finansal destekler sağlanmalı
Akkaya (2020)	Kırdan kente göçün azaltılmasında genç çiftçi desteğinin rolü ve etkisi	Türkiye-Ankara Polatlı	Anket (60) Karma yöntem	Destek alan gençlerin kente göçü azaldı	Destek programları devam etmeli
Başaranoglu & Yılmaz (2020)	Genç çiftçilerin çiftçilik yapma eğilimleri ve çiftçilik özellikleri	Türkiye-Isparta	Anket(110) Ki-kare testi	İkamet yeri, aile yapısı ve gelir belirleyici	Yaşam koşulları ve destek programları iyileştirilmeli
Magagula & Tsvakirai (2020)	Gençlerin tarıma dair algıları: Bilişsel süreçlerin tarım girişimciliği katılımına etkisi	Güney Afrika-Mpumalanga	Anket (120) Lojit	Eğitim ve finansal destek tarımda kalma motivasyonunu artırmaktadır.	Mesleki eğitim ve finansal destek sağlanmalı
Adeyanju et al. (2021)	Genç tarımsal girişimciliği: Tarımsal eğitim programlarının performans üzerindeki etkisi	Nijerya	Anket (977) Probit	Yaş, eğitim, göç durumu, finansal durum ve kredi erişimi etkili	Girişimcilik eğitimleri genişletilmeli ve tarım cazip hale getirilmeli
Hematiyan & Athari (2022)	Kırsal gençlerin tarımsal mesleklere yönelik eğilimindeki azalmanın nedenlerinin analizi	İran – Gilange Gharb	Anket (32)	Tarımsal riskin yüksek olması, kırsala olumsuz bakış ve gelir yetersizliği etkili	Sübvansiyonların sağlanmalı ve yaşam koşulları iyileştirilmeli
Henning et al. (2022)	Gençlerin tarım sektörüne katılımına yönelik algıları ve beklentileri	Güney Afrika	Anket (199) Probit	Devlet desteği en etkili faktör	Tarımsal destekleri artırılmalı

Maisule et al. (2023)	Nijerya Abuja'daki kırsal gençlerin tarım temelli geçim faaliyetlerine katılımı	Nijerya- Abuja	Anket (100) Betimsel	Girdi eksikliği, finansman, pazara erişim ve çevresel sorunları katılımı azaltıyor.	Tarımsal yayım ve eğitim desteği sağlanmalı ve pazar altyapısı geliştirilmeli
Ngadi et al. (2023)	Endonezya'da tarımsal kalkınmanın zorlukları: Kırsal genç hareketliliği ve tarımda yaşanan işgücü	Endonezya	İkincil veriler Betimsel analiz	Gençlerin eğitiminin artması tarımı bırakıp şehir ve hizmet sektörüne göçleri artırmaktadır.	Eğitim, teknoloji ve kurumsal destekler sağlanmalı
Sri Wahyuni et al. (2024)	Karangan Köyü'nde gençlerin tarıma ilgisini etkileyen faktörler	Endonezya- Karangan	Anket, (88) PLS-SEM yazılımı	Aile, yaş, bilgi düzeyi, kaynaklara erişim ve gelir beklentisi tarıma ilgiyi artırıyor.	Gençlere yönelik eğitim programları uygulanmalı, araziye erişim kolaylaştırılmalı

5. Sonuç

Tarım sektörünün ülkelerin ekonomilerinde sağlamış olduğu katkılardan dolayı stratejik önemi devam etmektedir. Buna rağmen, özellikle gelişmekte olan ülkelerde tarım sektöründe çalışan nüfus yaşlanmakta ve özellikle genç nüfusun kırsal alanlar ve tarım sektöründen ayrılmalrı giderek artmaktadır. Tarım sektörünün sürdürülebilirliği ve ekonomiye katkılarının artırılabilmesi için kırsalda yaşayan gençlerin tarım sektörüne katılımlarının sağlanması büyük önem arz etmektedir.

Ekonomik teoriler kırsal gençlerin tarımda kalma (ayrılma) eğilimini; eğitim ve beceri yeterliliği (eksikliği), mesleki yeterlilik kanıt sinyali (diploma veya sertifika), gençlerin kırılğan ve dezavantajlı olmasına bağlı yaşadıkları ayrımcılık, sektörün cazibesi ve karlılığı, okuldan işe geçişin belirsiz ve uzun sürmesi, güçlü networkle (ağlarla) iş bulmanın kolaylaşması, gençlerin düşük ücretleri ikinci işgücü piyasalarında iş bulması ile işgücü piyasasında ücret ve istihdam dengesizliğinin yaşanmasıyla açıklamaktadır. İlgili literatür kırsal gençlerin tarımda kalma veya ayrılma eğilimlerinin çok boyutlu olduğu ve bu eğilimin sosyo-demografik, yapısal, ekonomik, kurumsal ve çevresel faktörlerden etkilendiğini göstermektedir. Bundan dolayı, kırsal gençlerin tarımda kalmasını destekleyecek ve kırsal kalkınmaya sürdürülebilir katkı sağlayacak politika stratejilerinin çok boyutlu olması gerekmektedir.

Gençlerin kırsalda ve tarım sektöründe tutulabilmeleri için; kırsal gençlere yönelik yeterli mesleki, girişimcilik, bilgi ve iletişim teknoloji, örgütlenme vb konularda bilgi ve beceri kazandırmasını sağlayacak sürekli eğitimlerin verilmesi, kırsal gençlerin tarım konusundaki olumsuz algı ve tutumlarının

değiştirilmesi ve tarımda kalmaları konusunda motivasyonların artırılması, kırsal gençlere arazi edimini veya dağıtımı, girişimcilik, örgütlenme, finansman, makine-ekipman vb teknolojilerin edinimi konularında gerekli desteklerin sağlanması, kırsaldaki sosyo-kültürel, ekonomik ve fiziki altyapıların iyileşmesi, kırsaldaki tarım ve tarım dışı yatırımların çeşitlendirilmesi ve artırılması önerilmektedir.

Kaynakça

- Abdullah, F. A., Samah, B. A., & Othman, J. (2012). Inclination towards agriculture among rural youth in Malaysia. *Journal of Basic and Applied Scientific Research*, 2(11), 10892–10895.
- Adeyanju, D., Mburu, J., & Mignouna, D. (2021). Youth agricultural entrepreneurship: Assessing the impact of agricultural training programmes on performance. *Sustainability*, 13(4), 1697.
- Akbari, R., Mohaadi, R., & Kuchakiyan, H. (2009). Berresi nigerişi dâniş-cuyân-ı kişâverzi nisbet be İştigâl der bahş-ı kişâverzi (Tarım öğrencilerinin tarım sektöründe istihdama yönelik tutumlarının incelenmesi). *Tarım Yayım ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4(2).
- Akkaya, M. A. (2020). Kırdan kente göçün azaltılmasında genç çiftçi desteğinin rolü ve etkisi: Ankara ili Polatlı ilçesi araştırması (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akpan, S. B., Patrick, I. V., James, S. U., & Agom, D. I. (2015). Determinants of decision and participation of rural youth in agricultural production: A case study of youth in Southern Region of Nigeria. *Russian Journal of Agricultural and Socio-Economic Sciences*, 43(7), 35–48.
- Altıntaş, G., Altıntaş, A., Bektaş, H., Çakmak, E., Oruç, E., Kızılaslan, H., & Birol, D. (2019). Genç çiftçi desteklemelerinin gençlerin tarımda kalma eğilimleri üzerine etkileri: TR-83 Bölgesi örneği. *Turkish Journal of Agriculture – Food Science and Technology*, 7(10), 1682–1693.
- Arlı, R., Balcı, M., & Abay, C. (2014). Gençlerin kırsalda çiftçilik yapma eğilimleri: Akhisar İlçesi örneği. *Ulusal Aile Çiftçiliği Sempozyumu*, 30–31 Ekim 2014, Ankara.
- Astinfeshan, S., Alibaygi, A., & Gholami, M. (2015). Effect of attachment and satisfaction levels of rural life in Kermanshah city, rural youth participation in agricultural activities. *Journal of Rural Research*, 6(2), 411–432.
- Başaranoğlu, C., & Yılmaz, H. (2020). Genç çiftçilerin çiftçilik yapma eğilimlerinin ve çiftçilik özelliklerinin belirlenmesi: Isparta ili örneği. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 26(1), 19–28.
- Başer, U., Bozoğlu, M., & Topuz, B. K. (2017). Tarım işletmelerinde çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliğin ölçülmesi. *Akademia Mühendislik ve Fen Bilimleri Dergisi*, 2(3), 1–13.
- Becker, G. (1957). *The Economics of Discrimination*. University of Chicago Press.
- Becker, G. S. (1976). *The Economic Approach to Human Behavior*. University of Chicago Press.
- Becker, G. (1993). *Human Capital* (3rd ed.). University of Chicago Press.

- Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, pp. 241-258, New York: Greenwood. <https://www.marxists.org/reference/subject/philosophy/works/fr/bourdieu-forms-capital.htm>
- Coleman, J. S. (1990). *Foundations of Social Theory*. Harvard University Press.
- Cuadrado, A., Gaini, F., & Jungsberg, L. (2019). Enabling vulnerable youth in rural areas: Not in education, employment or training. Nordregio. <https://doi.org/10.6027/R2019:8.1403-2503>
- Doğan, H. G., Kan, A., Kan, M., Tosun, F., Uçum, İ., Solmaz, C., & Birol, D. (2018). Türkiye’de genç çiftçi proje desteğinden yararlanma düzeyini etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi. *Turkish Journal of Agriculture – Food Science and Technology*, 6(11), 1599–1606.
- Dünya Bankası (2025). <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=SL.AGR.EMPL.ZS&country=#>.
- Ehrenberg, R. G. & Smith, R. S. (2017). *Modern Labor Economics: Theory and Public Policy*. 13th Edition, Rothledge, London.
- Folefack, A. J. J. (2015). The rural exodus of young farmers and its impact on the shortage of labor and food crop production in Cameroon: A computable general equilibrium model’s analysis. *Journal of Human Ecology*, 49(3), 197–210.
- Furlong, A. & Cartmel, F. (2006). *Young People and Social Change*. McGraw-Hill Education, United Kingdom.
- Goodarzi, S. (2008). Nemune-i ez girâyiş-hâyi mahâcireti der cevâmi-ı rüstâyı-ı İran ve avâmil-i muassir ber ân (İran kırsal toplumlarında göç eğilimleri ve etkileyen faktörler). *Planlama ve Bütçe Dergisi*, 107, 75–94.
- Granovetter, M. S. (1973). The strength of weak ties. *American Journal of Sociology*, 78(6), 1360-1380.
- Hematian, M. J., & Athari, Z. (2022). Analysis of reasons for the decrease tendency of rural youth to agricultural occupation: Case study of Cheleh District, Gilang-e-Gharb Township. *Journal of Studies in Entrepreneurship and Sustainable Agricultural Development*, 9(3), 87–104.
- Henning, J. I. F., Matthews, N., August, M., & Madende, P. (2022). Youths’ perceptions and aspiration towards participating in the agricultural sector: A South African case study. *Social Sciences*, 11(5), 215.
- ILO (2015). *Global Employment Trends for Youth: Scaling up Investments in Decent Jobs for Youth*. Geneva.
- Jeffry, I. E. (2012). Tackling youth unemployment in Nigeria: The Lagos State development and empowerment programmes initiatives. *Journal of Culture, Society and Development*, 3(3).

- Kimaro, P. J., Towo, N. N., & Moshi, B. H. (2014). Determinants of rural youth's participation in agricultural activities: The case of Kahe East Ward in Moshi Rural District, Tanzania. *International Journal of Economics, Commerce and Management*, 3(2).
- Kising'u, J. (2016). Factors influencing youth participation in agricultural value chain projects in Kenya (Yüksek lisans tezi). University of Nairobi.
- Kwenye, J. M., & Sichone, T. (2016). Rural youth participation in agriculture: Exploring the significance and challenges in the control of agricultural sector in Zambia. *Fifth Ruforum Biennial Regional Conference*, 1(14), 473-477.
- Kalantari, S., Abbaszade, M., Mozaffari Farough, A., & Rakaei Banab, N. (2010). Berresi Câmia-şinâhti Girâyeş be Ferzend-âveri ve Berhi Avâmil-i Murtebit bâ ân (Doğurganlık Eğilimleri ve Bununla İlişkili Bazı Etmenlerin Sosyolojik İncelemesi, Araştırma kapsamı: Tebriz şehrinin evil gençleri). *Uygulamalı Sosyoloji Dergisi*, 1(21), 83-104.
- Magagula, B., & Tsvakirai, C. Z. (2020). Youth perceptions of agriculture: Influence of cognitive processes on participation in agripreneurship. *Development in Practice*, 30(2), 234-243.
- Maina, W. N. (2015). Youth engagement in agriculture in Kenya: Challenges and prospects. *Journal of Culture, Society and Development*, 7, 1-19.
- Maisule, S. A., Sennuga, S. O., Bamidele, J., Omolayo, A. F., & Osho-Lagunju, B. (2023). Rural youth participation in agriculture-based livelihood activities in Abuja, Nigeria. *International Journal of Research and Scientific Innovation*, 45-62.
- Mombeni, A. S., Khosravipour, B., Beraderan, M., & Yezdanpenah, M. (2019). Kırsal gençlerin tarım sektöründe çalışma isteği. *Kırsal Kalkınma ve Mekânsal Ekonomi Dergisi*, 30(4), 119-139.
- Muhammad-Lawal, A., Falola, A., & Omotesho, O. A. (2009). Technical efficiency of youth participation in agriculture: A case study of the youth-in-agriculture programme in Ondo State, South Western Nigeria. *Nigerian Journal of Agriculture, Food and Environment*, 5, 20-26.
- Ngadi, N., Zaelany, A. A., Latifa, A., Harfina, D., Asiati, D., Setiawan, B., ... Rajagukguk, Z. (2023). Challenge of agriculture development in Indonesia: Rural youth mobility and aging workers in agriculture sector. *Sustainability*, 15(2), 922.
- Phelps 1972. Phelps, E. (1972). *The Statistical Theory of Racism and Sexism*. AER.
- Piore, M. J. (1971). *The Dual Labor Market: Theory and Implications*, Editor David B. Grusky, 4th Edition, Routledge.
- Ryan, P. (2001). The School-to-Work Transition. *Journal of Economic Literature*, 39, 34-92.

- Saburi, S., Omani, M., Nosrati, A. R., & Ardava, Samari, D. (2008). Tarım öğrencilerinin kırsal alanlarda çalışmaya yönelik eğilimlerinin korelasyonel ve regresyonel analizi. *Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 2(4).
- Sav, O., & Sayın, C. (2018). Tarımda kalma eğilimini etkileyen başlıca faktörlerin genel bir değerlendirmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tarım ve Doğa Dergisi*, 21, 190–197.
- Shams, A., Ghadimi, M., Mirakzadeh, A. A., & Houshmandan Moghaddam Fard, Z. (2015). Kırsal gençlerin tarım sektöründe çalışmaya yönelik motivasyon eksikliğinin nedenleri. *İran Tarım Ekonomisi ve Kalkınma Araştırmaları Dergisi*, 4(46), 859–869.
- Som, S., Roy Burman, R., Sharma, J. P., Padaria, R. N., Paul, S., & Singh, A. K. (2018). Attracting and retaining youth in agriculture: Challenges and prospects. *Journal of Community Mobilization and Sustainable Development*, 13(3), 385–395.
- Sonnet, A., Quintini, G. & Manfredi, T. (2010). *Off to a Good Start? Jobs for Youth*. OECD, Paris, France.
- Spence, M. (1973). Job market signaling. *Quarterly Journal of Economics*, 87(3), 355–374.
- Sri Wahyuni, J., Sujarwo, S., & Kustanti, A. (2024). Factors influencing youth interest in agriculture in Karangan Village. *Eduvest. Journal of Universal Studies*, 4(9), 8284–8297.
- Sultani, A., Amin, H. Ç., & Baqir, M. B. (2014). Kırsal kesim gençlerinin tarım sektöründe çalışma eğilimini etkileyen faktörler. *Pujuhiş-hâ-yı Tarvic ve Âmuziş-ı Kişâvarzi*, 3, 57–72.
- TKİB. (2003). Avrupa Birliği'ne üyelik yolunda Türkiye kırsal kalkınma politikası raporu. *Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu*.
- Trevor, S., & Kwenye, J. M. (2018). Rural youth participation in agriculture in Zambia. *Journal of Agricultural Extension*, 22(2).
- White, B. (2012). Agriculture and the generation problem: Rural youth, employment and the future of farming. *IDS Bulletin*, 43(6), 9–19.
- White, B. (2019). Rural youth, today and tomorrow. *IFAD*.
- Yakubi, C., Esedi, S., & Yezdanpenah, M. (2017). Köylerde kırsal gençlerin tarım mesleğine yönelimini teşvik eden ve engelleyen faktörler. *Pujuhiş-Muduriyet-i Amuzuş Kişeverzi*, 40.